

Het koloniale discours in de beeldvorming van de Rwandese genocide

Hoewel de dekolonisering al bijna 50 jaar een feit is, toch sluimeren verschillende aspecten van het koloniale discours nog door in de huidige culturele verbeelding, zo besluiten een aantal postkoloniale auteurs. Het is dan ook zeer interessant om deze these aan een empirische analyse te onderwerpen. In dit onderzoek wordt uitgegaan van een casestudy: de Rwandese genocide in de berichtgeving van drie Vlaamse kranten. De centrale probleemstelling luidt als volgt: "Komen er nog steeds koloniale, Afrikanistische stereotypen op basis van Wij/Zij voor in de berichtgeving over de Rwandese genocide?"

In een eerste deel wordt een theoretisch kader opgebouwd teneinde het empirische onderzoek te kunnen onderbouwen. Het theoretische hoofduitgangspunt is het Oriëntalisme van Saïd, met in het verlengde het Afrikanisme van Mudime. Zij stellen dat de Ander, in dit geval Afrika, een imaginaire constructie is, gebaseerd op een negatieve projectie van het (westerse) Zelf. Deze constructie is gestoeld op het samenspel tussen kennis, macht en tegenmacht. Eurocentrisme en stereotypering zijn twee belangrijke strategieën in dit proces. Als we deze theorie gaan toetsen aan de praktijk blijkt dat Afrikanen en Afrikaanse samenlevingen nog steeds worden gerepresenteerd als gewelddadig, minderwaardig, rampzalig, erbarmelijk en primitief. Afrikaanse conflicten worden dan frequent gekwalificeerd als een tribale strijd zonder dat veel aandacht wordt geschonken aan context en achtergrondinformatie. Dit heeft gevolgen voor de representatie van het Rwandese conflict. Critici hekelen de mediarepresentatie van de genocide, aangezien verschillende internationale media het conflict bestempelden als tribaal of louter gebaseerd op etnische gronden (universalistische discours). Anderzijds is er in sommige media ook ruimte voor een meer genuanceerd discours (contextualistische discours). Het zijn deze aspecten die kritisch doorgelicht zullen worden.

De probleemstelling valt bijgevolg uiteen in drie delen:

Vooreerst wordt geanalyseerd hoe Rwanda en haar inwoners gerepresenteerd worden in de drie kranten. We splitsen de Rwandese samenleving op in drie sferen om de verschillende representaties op een adequate wijze te kunnen achterhalen. Deze zijn: de politiek-militaire, de economische en de etnisch-culturele sfeer. Representaties die buiten een specifieke sfeer vallen worden uiteraard ook aan kritisch onderzoek onderworpen.

Vervolgens gaan we op zoek naar de contextualisering van het conflict zelf. Hoe wordt met andere woorden het conflict gekaderd? Welke achtergrondinformatie wordt gegeven? Ook hier gaan we weer uit van dezelfde maatschappelijke sferen.

In een laatste fase onderzoeken we welke representaties de Rwandese context overstijgen en een beeld scheppen over dé Afrikaan.

We combineren een kwantitatieve inhoudsanalyse met een kritische discoursanalyse. In de kwantitatieve inhoudsanalyse wordt voornamelijk aandacht besteed aan de hoeveelheid en aard van achtergrondinformatie en de verschillende actoren of 'stemmen' die aan bod komen. In de

kritische discoursanalyse zoomen we in op de verschillende representaties in de berichtgeving. In deze fase gaan we op zoek naar het koloniale discours.

We zetten de voornaamste onderzoeksbevindingen op een rij:

Uit het kwantitatieve gedeelte bleek dat er zeer weinig achtergrondinformatie wordt gegeven en dat er een groot overwicht is aan westerse, officiële bronnen.

Uit de kritische discoursanalyse komen drie belangrijke conclusies naar boven. Vooreerst kunnen we besluiten dat er nog steeds verschillende koloniale stereotypen circuleren met betrekking tot de Ander, in dit geval Rwanda. Dit zijn: corrupt, antidemocratisch, wild, primitief, chaotisch, wanhopig, afhankelijk en passief. Corrupt, chaotisch en afhankelijk zijn representaties die veralgemeend worden naar de hele Afrikaanse context. Ten tweede kunnen we concluderen dat er naast het meer eenzijdige discours (universalistische), ook een meer genuanceerd discours bestaat, waarbij aandacht wordt geschonken aan politieke, historische en economische antecedenten (contextualistische). Een laatste belangrijke opmerking is dat in de berichtgeving duidelijk bleek dat er ook ruimte is voor kritiek op het Zelf, het Westen. Dit spreekt eerdere onderzoeken tegen. Deze laatste twee bevindingen stemmen ons althans hoopvol.

Toch moeten we deze deels positieve uitkomst niet overdreven toejuichen. Het is immers markant dat nu nog steeds koloniale stereotypen in die mate circuleren. We wijzen er bijgevolg op dat onderzoek naar interculturele beeldvorming anno 2008, nog steeds erg relevant is en ten allen tijde moet verdergezet worden.

Voor alle verdere vragen en info:

Kristel Michiels - kristel.michiels@vub.ac.be

Prof. Dr. Nico Carpentier – nico.carpentier@vub.ac.be